

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Ακαδημαϊκό έτος 2023-24

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1

1

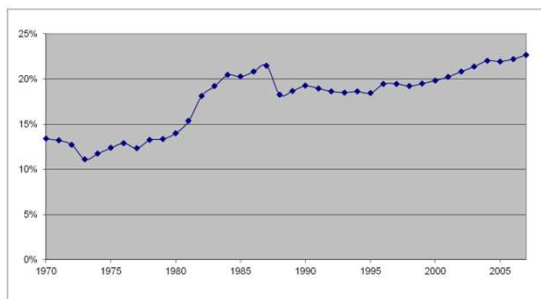
Διάλεξη 8

Κοινωνική Ασφάλιση
(Rosen et al 2009, κεφ. 10, σελ. 403-427 &
439-452)

2

2

Δαπάνες Κοινωνικής Προστασίας στην Ελλάδα ως % του ΑΕΠ (1970-2007)

3

3

Γιατί χρειάζεται η κοινωνική ασφάλιση;

- Ομαλοποίηση κατανάλωσης και η αγορά για ασφάλειες ισοβιότητας
- Πώς λειτουργεί ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης
Στη διάρκεια του εργασιακού βίου, ο εργαζόμενος και ο εργοδότης του καταβάλλουν εισφορές.
Όταν ο εργαζόμενος αποσυρθεί από την εργασία του, δικαιούται να εισπράττει ένα μηνιαίο ποσό για όσο ζει.
Στην πραγματικότητα το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης παρέχει ασφάλεια έναντι της πιθανότητας να ζήσει κάποιος περισσότερο από το αναμενόμενο.

4

4

Γιατί χρειάζεται η κοινωνική ασφάλιση;

- Ομαλοποίηση κατανάλωσης και η αγορά για ασφάλειες ισοβιότητας
 - Ασφάλεια ισοβιότητας: ένα ασφαλιστήριο συμβόλαιο το οποίο χρεώνει ένα ασφάλιστρο και στη συνέχεια καταβάλλει ένα χρηματικό ποσό κατά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα σε όλη τη διάρκεια της ζωής του δικαιούχου.

5

5

Γιατί χρειάζεται η κοινωνική ασφάλιση;

- Ομαλοποίηση κατανάλωσης και η αγορά για ασφάλειες ισοβιότητας
 - Τι επιτυγχάνει μια ασφάλεια ισοβιότητας;
Επιτρέπει στο άτομο να ομαλοποιήσει την κατανάλωσή του διαχρονικά.
- Γιατί δε μπορούμε να βασιστούμε στις αγορές για την παροχή ασφαλειών ισοβιότητας;

6

6

Γιατί χρειάζεται η κοινωνική ασφάλιση;

- Ασύμμετρη πληροφόρηση (ο αγοραστής της ασφάλειας ξέρει καλύτερα από τον πωλητή ποιο είναι το προσδόκιμο ζωής του) Όσο περισσότερα χρόνια ζήσει ο αγοραστής, τόσο λιγότερα κέρδη θα έχει ο πωλητής.
 - Δυσμενής επιλογή. Τι γίνεται αν ο πωλητής καθορίσει ένα ασφάλιστρο στηριζόμενος στο μέσο προσδόκιμο ζωής;
 - Θα βρίσκει να συναλλάσσονται μαζί του αυτοί που θα του προκαλέσουν ζημιές.
- 7 Σπειροειδής κατάρρευση

7

Άλλοι λόγοι

- **Έλλειψη προνοητικότητας και πατερναλισμός:** οι περισσότεροι άνθρωποι αν αφεθούν μόνοι τους δε θα συγκεντρώσουν επαρκή κεφάλαια για να χρηματοδοτήσουν ένα επαρκές επίπεδο κατανάλωσης όταν είναι συνταξιούχοι.
- 2 ζητήματα: Πώς θα συμπεριφέρονταν τα άτομα αν δεν υπήρχε κοινωνική ασφάλιση; Γιατί τα άτομα να μην είναι υπεύθυνα για την κατάστασή τους;

8

Άλλοι λόγοι

- **Ηθικός κίνδυνος:** μπορεί να προκαλέσει αναποτελεσματικά χαμηλό επίπεδο αποταμίευσης. Αν δεν υπάρχει κοινωνική ασφάλιση, πολλοί άνθρωποι ενδέχεται να πιστεύουν ότι αν δεν αποταμιεύσουν αρκετά και βρεθούν σε μια αρκετά απελπιστική κατάσταση, η κυβέρνηση θα σπεύσει να τους βοηθήσει
(Η προσδοκία μιας ασφάλισης αυξάνει την πιθανότητα να συμβεί ένα αρνητικό γεγονός)

9

9

Άλλοι λόγοι

- **Εξοικονόμηση σε έξοδα λήψης αποφάσεων και σε διοικητικά κόστη**
Έξοδα λήψης αποφάσεων: το κάθε άτομο πρέπει να αποφασίσει πόσο θα αποταμιεύσει, πού θα επενδύσει τις αποταμιεύσεις του, ποια ασφάλεια θα αγοράσει, ποιο πιστεύει ότι είναι το προσδόκιμο ζωής του, κλπ.
Διοικητικό κόστος: οι προμηθευτές ασφαλειών πρέπει να αντλήσουν λεπτομερείς πληροφορίες προκειμένου να καθορίσουν ατομικά ασφάλιστρα. Οι ίδιοι συνήθως απαιτούν υψηλές προμήθειες.
Η ποικιλία κοστίζει ακριβά, το κράτος όμως δεν την προσφέρει!

10

10

Άλλοι λόγοι

- **Αναδιανομή εισοδήματος:** στα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης, τα άτομα με υψηλές δια βίου αποδοχές λαμβάνουν αναλογικά χαμηλότερες αποδόσεις, συγκριτικά με εκείνους που έχουν χαμηλότερες αποδοχές.

Αυτό δε συμβαίνει με τις ιδιωτικές ασφάλειες.
(αν συνέβαινε, οι υψηλόμισθοι θα αποχωρούσαν)

11

11

Άλλοι λόγοι

- **Βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των ηλικιωμένων :** είναι βασικός στόχος του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Στην Ελλάδα το σύστημα συντάξεων θεωρείται ότι συνέβαλε στον περιορισμό της φτώχειας ανάμεσα στους ηλικιωμένους (το σύστημα αυτό αναπλήρωσε το ρόλο του απόντος συστήματος κοινωνικής προστασίας, καλύπτοντας όλους τους ηλικιωμένους ανεξάρτητα από ιστορικό εισοδημάτων και καταβολή εισφορών)

12

12

Hellenic Statistical Authority “Press Release, Risk of Poverty”, June 2018

Table 14. At-risk-of-poverty rate before all social transfers⁽¹⁾, by gender and age groups: 2017

Age groups	Total	Female	Male
Total	50.8	52.8	48.7
0-17	36.0	-	-
18-64	42.2	43.9	40.5
65+	67.4	67.9	66.8

(1) Total disposable household income before all social transfers

Table 15. At-risk-of-poverty rate before social transfers⁽¹⁾, by gender and age groups: 2017

Age groups	Total	Female	Male
Total	24.0	24.2	23.8
0-17	30.9	-	-
18-64	25.3	25.3	25.3
65+	14.7	16.2	12.8

(1) Total disposable household income before social benefits (social security and survivors' benefits)

13

13

Ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα

- Ίδρυση Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου (1836)
- Ακολουθεί η δημιουργία άλλων κλαδικών ταμείων (σιδηροδρόμων, μεταλλωρύχων, κλπ.)
- Ταμείο Ασφάλισης Εμπόρων (ΤΑΕ), Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών (ΤΕΒΕ) (1940)
- Δημιουργία Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (1935) – υποχρεωτική ασφάλιση όλων των μισθωτών
- Ίδρυση Οργανισμού Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) – Επέκταση της ασφαλιστικής κάλυψης στον αγροτικό πληθυσμό

14

14

Πώς λειτουργεί το κεφαλαιοποιητικό σύστημα (αυτό- χρηματοδοτούμενο) (Ράπανος και Καπλάνογλου 2010, Εκδόσεις Κριτική)

	Περίοδος 1	Περίοδος 2	Περίοδος 3	Περίοδος 4
Γενιές πριν τους Baby Boomers	Εργάζονται Πληρώνουν εισφορές	Σε σύνταξη σύνταξη	Απεβίωσαν	Απεβίωσαν
Η γενιά των Baby Boomers	Είναι παιδιά	Εργάζεται Πληρώνει εισφορές	*Σε σύνταξη σύνταξη	Απεβίωσε
Γενιά Χ	Δεν έχει γεννηθεί	Είναι παιδιά	Εργάζεται Πληρώνει εισφορές	Σε σύνταξη σύνταξη

* Οι συνταξιοδοτικές παροχές κάθε γενιάς χρηματοδοτούνται από τις αποταμίευσεις που έχει κάνει κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου, συν τους συσσωρευμένους τόκους.

15

Πώς λειτουργεί το διανεμητικό σύστημα (Pay As You Go)

	Περίοδος 1	Περίοδος 2	Περίοδος 3	Περίοδος 4
Γενιές πριν τους Baby Boomers	Εργάζονται Πληρώνουν εισφορές	Σε σύνταξη σύνταξη	Απεβίωσαν	Απεβίωσαν
Η γενιά των Baby Boomers	Είναι παιδιά	Εργάζεται Πληρώνει εισφορές	Σε σύνταξη σύνταξη	Απεβίωσε
Γενιά Χ	Δεν έχει γεννηθεί	Είναι παιδιά	*Εργάζεται Πληρώνει εισφορές	Σε σύνταξη σύνταξη

* Οι παροχές προς τους σημερινούς συνταξιοδότης χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των σημερινών εργαζομένων.

16

Αρχική ιδέα χρηματοδότησης

- Η αρχική ιδέα ήταν να υπάρχει συγκέντρωση χρημάτων σε ένα ταμείο από το οποίο θα πληρώνονταν συντάξεις στο μέλλον
- Πολιτικές πιέσεις μετέτρεψαν το σύστημα από κεφαλαιοποιητικό σε διανεμητικό (pay-as-you-go)
 - Οι εργαζόμενοι της τωρινής γενιάς πληρώνουν για τους σημερινούς συνταξιούχους
 - Υπάρχουν κάποια αποθέματα αλλά αυτά μειώνονται συνεχώς και δεν έχει γίνει και η πλέον καλή διαχείριση
 - Μακροοικονομικές συνθήκες - Ομόλογα ελληνικού δημοσίου χάνουν συνέχεια την αξία τους
 - Αποθεματικά - Ρευστά αποθεματικά χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς κατά καιρούς
 - Διαχείριση - Δομημένα ομόλογα

PSI

17

Χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα

- Μεγάλος κατακερματισμός – Το 2002 υπήρχαν 170 φορείς κοινωνικής ασφάλισης
- Κατακερματισμός ως προς
 - Τον κλάδο ασφάλισης (απασχόληση ή επάγγελμα)
 - Το επίπεδο προστασίας (κύρια σύνταξη, επικουρική σύνταξη, εφάπαξ)
 - Τον χρόνο αρχικής ασφάλισης (πριν ή μετά το 1993)

18

18

Χρηματοδότηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

- Εισφορές κύριας σύνταξης (για τους ασφαλισμένους μετά το 1993) στο ΙΚΑ:
6,67% εργαζόμενοι, 13,33% εργοδότες, 10% κράτος.
Για την επικουρική σύνταξη: 3% εργαζόμενοι, 3% εργοδότες.

Νόμος 3029/2002 κατοχύρωσε κρατική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του ΙΚΑ και του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ ύψους 1% του ΑΕΠ.

19

Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις

- Προσπάθεια ενοποίησης ταμείων
- Συμπληρωματική ασφάλιση και ασφαλίσεις επαγγελματικών ταμείων (2002), κεφαλαιοποιητικού χαρακτήρα
- Σταδιακή αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης στο Δημόσιο
- Από το 2015, διαχωρίζονται οι ανταποδοτικές από τις μη ανταποδοτικές παροχές. Βασική σύνταξη 360€ το μήνα (θα καταβάλλεται 12 φορές το έτος) – όχι πριν από τα 65 έτη. Πρόσθετη αναλογική σύνταξη με βάση τις εισφορές του εργαζόμενου. Τα κριτήρια καταβολής της βασικής σύνταξης εξαρτώνται από το εάν ο συνταξιούχος λαμβάνει αναλογική σύνταξη.

20

20

Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις

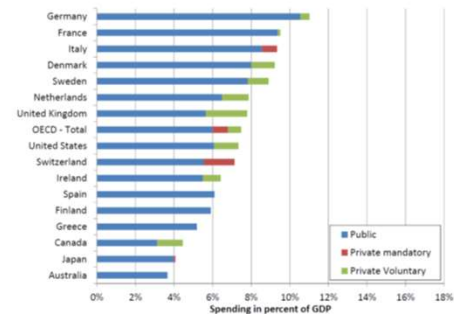
- Το 2022
 - η βασική σύνταξη είναι 384 ευρώ το μήνα (προϋπόθεση να έχουν συμπληρωθεί τουλάχιστον 20 έτη ασφάλισης)
 - Η ανταποδοτική σύνταξη υπολογίζεται με βάση τις συντάξιμες αποδοχές του ασφαλισμένου, τον χρόνο ασφάλισης του και τα ισχύοντα ποσά αναπλήρωσης
- Τον Σεπτέμβριο του 2021 ψηφίστηκε νόμος που ιδρύει το ΤΕΚΑ (Ταμείο Επικουρική Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης). Βασίζεται στην λογική του κεφαλαιοποιητικού συστήματος και είναι υπαγωγή όλων οι οποίοι μπαίνουν στην αγορά εργασίας για πρώτη φορά μετά την 1.1.2022.

21

21

Χρηματοδότηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

– Old-age and survivor benefits in 1980 (% GDP)

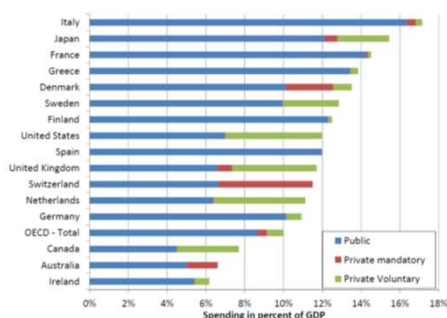

22

22

Χρηματοδότηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

– Old-age and survivor benefits in 2013 (% GDP)

23

23

Θέματα Διανομής

- Αναλογιστικά δίκαιη απόδοση
- Διαγενεακή αναδιανομή
 - Συνολικές παροχές = $N_b * B$
 - Συνολικές εισφορές = $t * N_w * w$
 - Αν συνολικές παροχές = συνολικές εισφορές
 $N_b * B = t * N_w * w$ ή
 $B = t * (N_w / N_b) * w$
- Ida Mae Fuller

24

24

Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών

Πίνακας 10.1 Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών για διάφορες κατηγορίες ασφαλισμένων στην Ελλάδα

	Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών
ΙΚΑ	1,1
ΙΚΑ αν συμπεριληφθεί η σύνταξη επιζώντων	2,1
ΙΚΑ με 15 έτη εργασίας και δικαίωμα στην κατώτατη σύνταξη	8,8
Δημόσιοι υπάλληλοι	4,9
Τράπεζες και δημόσιες επιχειρήσεις (ως παράδειγμα η ΔΕΗ)	2,7
ΤΕΒΕ	1,7
ΟΓΑ	2,3
Νέοι ασφαλισμένοι (έχουν εισέλθει στην αγορά εργασίας μετά το 1992)	0,3

Mylonas et al(1999)

Η υψηλότερη απόδοση επιτυγχάνεται όταν το άτομο εργάζεται και καταβάλει εισφορές για λίγα χρόνια: κίνητρο για

25

25

Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών

Πίνακας 10.1 Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών για διάφορες κατηγορίες ασφαλισμένων στην Ελλάδα

	Τεκμαρτή απόδοση ασφαλιστικών εισφορών
ΙΚΑ	1,1
ΙΚΑ αν συμπεριληφθεί η σύνταξη επιζώντων	2,1
ΙΚΑ με 15 έτη εργασίας και δικαίωμα στην κατώτατη σύνταξη	8,8
Δημόσιοι υπάλληλοι	4,9
Τράπεζες και δημόσιες επιχειρήσεις (ως παράδειγμα η ΔΕΗ)	2,7
ΤΕΒΕ	1,7
ΟΓΑ	2,3
Νέοι ασφαλισμένοι (έχουν εισέλθει στην αγορά εργασίας μετά το 1992)	0,3

Mylonas et al(1999)

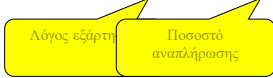
Ενίσχυση της βιωσιμότητας του συστήματος έγινε εις βάρος των νεότερων γενεών

26

26

Βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Γνωρίζουμε ότι: $B = t * (N_w/N_b) * w$
 Αναδιατάσσοντας: $t = (N_b/N_w) * (B/w)$

27

27

Υπογεννητικότητα

- Σε πολλές αναπτυγμένες χώρες υπάρχει μεγάλο πρόβλημα
 - Ελλάδα, εκτιμήσεις του 2008
 - Η παρούσα αύξηση του πληθυσμού είναι 0,16% το χρόνο
 - Οι γεννήσεις δεν αναπληρώνουν τους θανάτους
 - Γεννιούνται 1,35 παιδιά ανά γυναίκα
 - Μόνο η καθαρή μετανάστευση κρατάει σταθερό τον Ελληνικό πληθυσμό

Σήμερα η καθαρή μετανάστευση είναι αρνητική

(Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Greece)

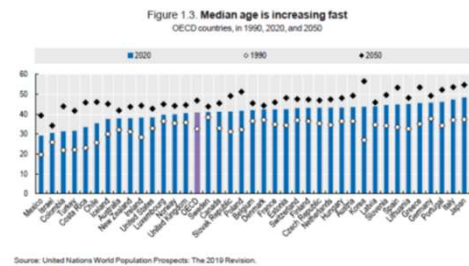
28

Ο πληθυσμός γηράσκει... Eurostat, Ageing Report 2015

29

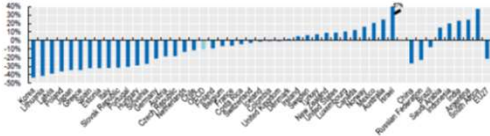
Pensions at a Glance, 2021 (OECD)

30

Ο πληθυσμός γηράσκει...

Figure 6.5. The working-age population will decline in a large number of OECD countries
Change in the working age population (20-64), 2020-60

© United Nations World Population Prospects: The 2019 Revision.

31

Αλλά και...

- Εισφοροδιαφυγή (24% ΓΣΕΕ)
 - Έλλειμμα ΙΚΑ – 1,1 δις το χρόνο
 - Τράπεζες – 405 εκ.
 - 39000 επιχειρήσεις δεν έδωσαν ούτε ένα ευρώ το 2009
 - Από αυτές 850 χρωστούν πάνω από 500.000 στο ΙΚΑ
- Κατασπατάληση αποθεματικών – Νόμος 1611/1950 Όλα τα αποθεματικά στην Τράπεζα της Ελλάδος με επιτόκιο κοντά στο μηδέν. Απώλειες 58 δις
- Νόμος 2076/1992 – 20% μπορεί να επενδυθεί στο χρηματιστήριο
- Κακοδιαχείριση (δομημένα ομόλογα) – 2006/7 επενδύσεις ύψους 1,81 δις, ζημιές 700 εκατ.

32

Να διατηρηθεί το υπάρχον σύστημα;

- Να αυξήσουμε τις εισφορές: με σταθερές τις υπόλοιπες παραμέτρους αυτό σημαίνει διπλασιασμό του ποσοστού των ασφαλιστικών εισφορών (Börsch-Supan & Tinios, 2001)
- Να αυξήσουμε την ηλικία συνταξιοδότησης. Αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Η αντιστάθμιση της γήρανσης του πληθυσμού με αλλαγή ηλικίας συνταξιοδότησης απαιτεί πολύ μεγάλη αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης.

33

33

Να διατηρηθεί το υπάρχον σύστημα;

- Να μειώσουμε το ποσοστό ετήσιας αύξησης των συνταξιοδοτικών παροχών (π.χ. να συνδέεται με την αύξηση του ΔΚΤ, όχι του ΑΕΠ)
- Να μειώσουμε το ποσοστό αναπλήρωσης. Ήδη γίνεται στην Ελλάδα, για τους ασφαλισμένους μετά το 1993 είναι 70%

34

34

Να ιδιωτικοποιήσουμε το σύστημα;

- Ατομικοί λογαριασμοί
- Υπέρ και κατά των ατομικών λογαριασμών
 - Επίδραση στη διατηρησιμότητα. Μεταβατική περίοδος; Μόνη λύση η αύξηση της παραγωγικότητας
 - Οικονομικός κίνδυνος. Ιστορικά οι μετοχές εμφανίζουν υψηλότερες αποδόσεις από τον τεκμαρτό συντελεστή απόδοσης του διανεμητικού συστήματος κοιν. ασφάλισης. Όμως ποιος έχει τον κίνδυνο;
 - Διοικητικό κόστος. Υψηλότερο στα ιδιωτικά συστήματα.
 - Διανομή εισοδήματος. Το κράτος θα μπορούσε να διαθέτει συμπληρωματικά κεφάλαια στους προσωπικούς λογαριασμούς ατόμων χαμηλού εισοδήματος.

35

35

Δείτε δύο ενδιαφέροντα βίντεο...

- Χρειαζόμαστε ένα κεφαλαιοποιητικό σύστημα;
<https://www.youtube.com/watch?v=1Ondyye7i0M>
- The retirement gamble (αφορά το σύστημα συντάξεων στις ΗΠΑ)
<https://www.youtube.com/watch?v=lkOQNPIsO-Q>

36

36